

КАРПАТСЬКА КОНВЕНЦІЯ запитання і відповіді

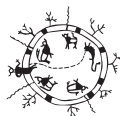

ТЛУМАЧНИК
книга 1

**КАРПАТСЬКА КОНВЕНЦІЯ:
ЗАПИТАННЯ І ВІДПОВІДІ**
(тлумачник, книга 1)

Київ — 2007

Підготовлено та видано в рамках проекту «Карпатська конвенція — створення умов для впровадження», який здійснювався спільно

Міжнародною благодійною організацією «Інформаційний центр Зелене досє» (м. Київ),

LEAD International (м. Лондон)

Центром громадських ініціатив (м. Косів).

Погляди, які викладені тут, належать авторам цієї роботи і не можуть ні за яких обставин вважатися такими, що висловлюють офіційну точку зору Міністерства у справах охорони довкілля, харчових продуктів та сільського господарства Великобританії та Британської Ради.

Особлива подяка за підтримку дослідження щодо діяльності карпатських проектів Тимчасовому секретаріату Карпатської конвенції у Відні (Екологічна програма ООН — Регіональний офіс в Європі).

ЗМІСТ

Передмова	4
Що таке Карпатська конвенція?	7
Витоки.....	10
Процес переходу від слів до дій	13
Конвенція починає діяти	18
Співпраця: що треба і чого не треба робити	20
Карпатські проекти в контексті України	23
Навіщо Конвенція мешканцям Карпат?	28

ПЕРЕДМОВА

Цей тлумачник є результатом співпраці багатьох людей та організацій.

В ході проекту „Карпатська конвенція — створення умов для впровадження”, котрий протягом року реалізовувався в Івано-Франківській області, члени спеціальної робочої групи розглядали можливості адаптування досвіду інших регіонів та країн у своїй місцевості. В результаті спільного обговорення і аналізу практичних прикладів було створено цю публікацію, яка стане в пригоді тим, хто вже сьогодні починає впроваджувати в життя Рамкову конвенцію про охорону та сталий розвиток Карпат.

Тлумачник складається з двох основних частин.

Перша в доступній формі представляє саму конвенцію, історію її створення, мету й завдання, знайомить із процесом втілення в життя, дає інформацію про організації та структури, які цим вже займаються.

Друга звертається до практичних прикладів, які пояснюють значення і можливості використання конкретних статей конвенції в реальному житті.

Ми вдячні експертам та консультантам, які брали участь у створенні публікації, всім учасникам проекту.

Над тлумачником працювали дуже різні за фахом, віком, поглядами на життя люди, з різних міст і країн. У кожного з авторів свій стиль і підхід до висвітлення теми, навіть той самий приклад різні експерти коментують по-різному. Ми намагалися зберегти ці особливості, адже і користуватися тлумачником будуть також люди різні.

Автори та упорядники:

Леся Старунчак, Міністерство охорони навколишнього природного середовища України.

Кріс Черч, ANPED.

Оксана Станкевич, громадська організація “Екосфера”, Ужгород.

Любомир Держипільський, Національний природний парк “Гуцульщина”, Косів, Івано-Франківська область.

Микола Близнюк, “Центр Громадських Ініціатив”, Косів, Івано-Франківська область.

Віктор Барчук, “Центр Громадських Ініціатив”, Косів, Івано-Франківська область.

Анатолій Павелко, громадська організація «Бюро екологічних розслідувань», Львів.

Марія Іванчук, викладач мистецтвознавства, Косівський інститут прикладного та декоративного мистецтва Львівської Національної академії мистецтв.

Дмитро Скрильников, громадська організація «Бюро екологічних розслідувань», Львів.

Тамара Малькова, Міжнародна благодійна організація «Інформаційний центр Зелене досье».

Тревор Піз, LEAD International.

Томас Ружичка, Фундація „Партнерство заради довкілля”, Чехія.

Мирослава Ганюшкіна, редактор-упорядник, Міжнародна благодійна організація «Інформаційний центр Зелене досье».

Ольга Михайлюк, редактор-упорядник, Міжнародна благодійна організація «Інформаційний центр Зелене досье».

Ірина Розмаріца, англійська версія, Міжнародна благодійна організація «Інформаційний центр Зелене досье».

Тетяна Кушка, дизайн та верстка, Міжнародна благодійна організація «Інформаційний центр Зелене досье».

Вадим Льков, фото, Міжнародна благодійна організація «Інформаційний центр Зелене досье».

Організації, які впроваджували проект.

LEAD International працює задля створення й підтримки мережі осіб і структур, які сприяють позитивним змінам у напрямку до сталого розвитку. LEAD International створює та проводить навчальні програми. Члени мережі LEAD та їхні партнери входять до складу глобальної системи, здатної впроваджувати принципи сталого розвитку на всіх рівнях суспільства. Тренінги і мережа LEAD координуються міжнародним секретаріатом, розташованим в Імперському Коледжі в Лондоні.

Основними видами діяльності Міжнародної благодійної організації „Інформаційний центр Зелене досье” є збір та поширення об’єктивної інформації щодо стану довкілля, життя громади, сталого розвитку через засоби масової інформації, навчання журналістів, а також консультації та інформаційні послуги з питань співпраці різних

секторів суспільства задля поліпшення стану навколишнього середовища та якості життя людини в ньому.

Косівський *Центр громадських ініціатив* створений з метою проведення благодійної діяльності в інтересах суспільства і людей, які потребують допомоги. Його діяльність полягає в об'єднанні зусиль громадських організацій регіону, налагодженні постійного співробітництва між країнами, підприємствами та громадянськими організаціями, здійсненні спільних задумів та проектів.

**ЛЕСЯ СТАРУНЧАК,
МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ
НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО
СЕРЕДОВИЩА УКРАЇНИ.**

ЩО ТАКЕ КАРПАТСЬКА КОНВЕНЦІЯ?

Рамкова конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат або, як її ще називають, Карпатська конвенція — це багатостороння угода між Польщею, Румунією, Чехією, Словаччиною, Сербією й Чорногорією, Угорщиною та Україною. Вона підписана у травні 2003 року з метою зосередження спільних зусиль для збереження, відновлення та раціонального використання природних ресурсів Карпатського регіону. Цей міжнародний документ служить основою для внутрішнього національного та транскордонного співробітництва, платформою для розробки та реалізації спільних політик, стратегій, програм і проектів зі сталого, екологічно збалансованого розвитку. Конвенція передбачає активну співпрацю усіх зацікавлених сторін, тобто урядів країн, національних, обласних та районних органів влади, органів місцевого самоврядування, наукових установ, міжнародних інституцій, громадських неурядових організацій, приватного бізнесу та місцевих громад.

В Україні відповідальним за координацію та реалізацію Карпатської конвенції є Міністерство охорони навколишнього природного середовища України, яке до речі, й було основним ініціатором та розробником конвенції. В інших країнах Карпатського регіону відповідальними також є міністерства охорони довкілля. Окрім того, Карпатська конвенція має свій Тимчасовий секретаріат, створений у 2004 році і розташований у Відні, Австрія. Він підтримується Екологічною програмою ООН з навколишнього середовища, зокрема її Регіональним офісом для Європи (UNEP-ROE).

Процес розробки Конвенції, зокрема її офіційної (документальної) частини, пройшов достатньо швидко і злагоджено. Всі карпатські країни продемонстрували велику зацікавленість у такому міжнарод-

ному природоохоронному документі та готовність до практичних дій. Значну роль у цьому процесі відіграло й те, що на час створення Карпатської конвенції вже існував подібний інтернаціональний досвід: Конвенція про охорону та сталий розвиток Альп (Альпійська конвенція). Вона була підписана в 1991 році в австрійському місті Зальцбург. Сторонами Альпійської конвенції є Австрія, Франція, Німеччина, Італія, Швейцарія, Ліхтенштейн, Словенія, Монако та Європейський Союз. Документ вступив у силу в 1995 році.

Карпатська конвенція є рамковим документом, а це означає, що всі сфери людської діяльності у гірських регіонах, які потребують регулювання, виділені в окремі блоки (статті), які описують тільки загальну політику та загальні пріоритети щодо вирішення соціальних, економічних та екологічних проблем. Рамковий документ не має юридичної сили. Згодом з кожного пріоритетного напрямку мають розроблятися спеціальні Протоколи — документи, які стосуватимуться окремої сфери конвенції, проблем та перспектив щодо їх вирішення у майбутньому. Наприклад, планується розробити Протокол щодо сталого сільського та лісового господарства. Така потреба у додатковій розробці Протоколів та інших документів, які координуватимуть безпосереднє практичне виконання положень Конвенції, є недоліком рамкового документу, адже передбачає залучення експертів, використання додаткових коштів та часу.

Карпатська конвенція складається з преамбули (вступної частини) та 23 статей, які описують її цілі й завдання, основні сфери запланованої діяльності: земельні ресурси, біологічне та ландшафтне різноманіття, планування територій, водні ресурси, сільське та лісове господарство, транспорт та інфраструктура, туризм, промисловість та енергетика, культурна спадщина та традиції, екологічна обізнаність та участь громадськості в реалізації Конвенції. Окрім цього, в документі пояснені всі організаційні та технічні питання щодо вступу Конвенції в силу, механізмів діяльності Конвенції та її Протоколів, проведення конференцій Сторін, здійснення встановлених фінансових внесків, діяльності Секретаріату, приєднання та виходу з Конвенції тощо.

Невід’ємною частиною виконання Конвенції є розробка, прийняття та реалізація Стратегії виконання Конвенції, а також місцевого плану дій — із заходами, спрямованими на виконання Закону України “Про ратифікацію Рамкової конвенції про охорону

та сталий розвиток Карпат” на місцевому (обласному) рівні. Варто зазначити, що Україна як основний ініціатор створення конвенції залишається однією з найактивніших карпатських країн у підготовці Конвенції до реалізації. Наша держава виконала всі необхідні офіційні процедури, щоб цей документ запрацював, — підписала саму Конвенцію (22.05.03), прийняла Закон України “Про ратифікацію Карпатської конвенції” (№1672 від 07.04.04), розробила та затвердила Стратегію виконання Карпатської конвенції. Крім того, Міністерством охорони навколишнього природного середовища України було видано Наказ “Про створення Координаційної ради з виконання положень Карпатської конвенції” (№535 від 31.12.04), розроблено й затверджено план дій виконання Конвенції, в тому числі й на місцевому (обласному) рівні, розроблено й надіслано до Секретаріату, а через нього — до шести інших країн — проект Протоколу про біологічне та ландшафтне різноманіття до Конвенції.

Україна займає надзвичайно активну позицію і на міжнародній арені. Представники нашої країни беруть участь у різних проектах в рамках реалізації Конвенції, наприклад, у розробці Національного огляду сталого сільського господарства та розвитку сільських гірських поселень (SAR-M), підготовці національних матеріалів до Карпатського екологічного огляду (КЕО), підготовці огляду розвитку сталого туризму в Карпатах тощо. Перша конференція Сторін Карпатської конвенції (11–13 грудня 2006 року) відбулася у столиці нашої держави. Розглядається також пропозиція про розміщення в Україні Постійного Секретаріату Конвенції (нагадаємо, що сьогодні діє Тимчасовий Секретаріат, який розміщено у Відні, Австрія). Основним конкурентом України на розміщення Постійного Секретаріату є м. Брашов у Румунії.

Розміщення Постійного Секретаріату Карпатської конвенції є для України надзвичайним міжнародним політичним поступом. Те, що Секретаріат (основний офіційний центр багатосторонньої міжнародної угоди) розташовано на території певної країни, свідчить про її імідж на міжнародній арені, про рівень довіри міжнародної спільноти (в тому числі — політичної) до країни. Адже зазвичай саме у Секретаріаті проходять робочі та політичні зустрічі різного рівня (міністерські, експертні тощо). Слід зазначити, що з 22 природоохоронних конвенцій, стороною яких є Україна, жоден з Секретаріатів не розміщений на її теренах. Позитивом для країни (а насамперед — для міста чи регіону) є також те, що у Секретаріаті постійно працює

визначена кількість експертів з інших країн. А це означає, що члени їхніх сімей теж живуть і працюють у місті, де розташована ця установа. Окрім того, тут постійно проводяться робочі наради, зустрічі, семінари, конференції — тобто орендуються місцеві приміщення, замовляються готелі, ресторани, кафе, транспорт для регіональних поїздок, технічне та організаційне обслуговування заходів тощо. Не менш важливим є відгук іноземних відвідувачів про місто/регіон/країну.

Оскільки Україна була ініціатором створення Карпатської конвенції, з часу її підписання і до Першої конференції Сторін вона має президентство у Конвенції, тобто головує на всіх офіційних та експертних зустрічах з приводу цього документу. Міністерство закордонних справ України є Депозитарієм Конвенції — офіційною установою, де зберігаються оригінали офіційних документів та куди надходять ратифікаційні листи про приєднання до Конвенції.

Уряд України на національному та міжнародному рівнях зробив досить багато для того, щоб конвенція почала працювати. Тому на даному етапі важливий інтерес обласних та районних органів влади, а також безпосередньої цільової групи Конвенції — місцевих жителів: наскільки вони зацікавлені у втіленні засад сталого розвитку в життя Карпатського регіону і готові до конкретних кроків.

ВИТОКИ

Всю цінність Карпатських гір, важливість їх збереження та відновлення уряди країн почали усвідомлювати вже давно. Окрім того, з'явилося розуміння, наскільки важливо поєднати зусилля усіх сторін і створити спільний документ для охорони та сталого розвитку цих гірських територій. Незважаючи на те, що Карпатські гори розташовані на території 7 країн з різними соціально-економічними умовами (зокрема, Польща, Угорщина, Словаччина і Чехія входять до Європейського Союзу, а Румунія — потенційний член ЄС вже у 2007 році), екологічні проблеми у них схожі. Господарська діяльність у такій великій гірській екологічній системі не може проводитись ізольовано і прямо чи опосередковано впливає на стан довкілля в сусідніх країнах.

З часів незалежності України транскордонна співпраця в Карпатському регіоні ґрунтувалась на низці міжнародних угод, укладених між окремими карпатськими країнами, і основна увага в них приділялася екологічним проблемам.

Правовим передумовами та основою для співпраці, зокрема, стали:

– Угода між Урядом України та Урядом Угорщини про співробітництво в галузі охорони навколишнього середовища (від 13.08.92);

– Угода між Урядом України та Урядом Республіки Польщі про співробітництво в галузі охорони навколишнього середовища між (від 24.01.94);

– Угода між Міністерством охорони навколишнього природного середовища України та Міністерством навколишнього середовища Словацької Республіки про співробітництво в галузі охорони навколишнього середовища між (від 30.09.94);

– Угода між Міністерством охорони навколишнього природного середовища України та Міністерством охорони навколишнього середовища, природних ресурсів і лісового господарства Республіки Польща (24.01.94);

– Угода про збереження біорізноманіття лісів Східних Карпат між Міністерствами охорони навколишнього природного середовища Польщі, Словаччини та України та Угода між Урядами Польщі, Словаччини та України про міжнародний біосферний заповідник «Східні Карпати» (1992–2000);

– Угода між органами регіонального самоуправління прикордонних областей України, Польщі, Угорщини та Словаччини про створення Асоціації «Карпатський Єврореґіон».

В Україні юридичною основою для вирішення екологічних проблем Карпатського регіону стали закони та нормативно-правові акти у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Важливу роль у охороні Карпат відіграли міжнародні організації-донори: Рада Європи, Глобальна екологічна фундація (GEF), Екологічна програма ООН (UNEP), Всесвітній фонд дикої природи (WWF), Програма ООН з розвитку (UNDP), Міжнародний союз охорони природи (IUCN) тощо. Завдяки ним в Україні була реалізована низка природоохоронних проєктів та програм.

В основу положень Карпатської конвенції лягли питання збереження біологічного та ландшафтного різноманіття в регіоні шляхом розробки

Національної екологічної мережі, що має стати частиною Загальноєвропейської екологічної мережі. В Україні Карпатська мережа, в рамках загальнонаціональної, передбачає включення наявних природоохоронних об'єктів Львівської, Закарпатської, Івано-Франківської й Чернівецької областей, транскордонні міжнародні біосферні резервати, а також розширення їхніх територій і створення нових одиниць. На сьогодні під охороною Карпатської конвенції перебувають території Карпатського біосферного заповідника; природних заповідників «Горгани» та «Розточчя»; національних природних парків „Синевир”, „Карпатський”, „Гуцульщина”, „Яворівський”, „Сколівські Бескиди”, „Ужанський” та „Вижницький”; регіональних ландшафтних парків: „Надсянський”, „Зачарований край”, „Дністровський”, „Поляницький”, „Галицький”, „Гуцульщина”, „Верхньодністровські Бескиди”, „Знесіння”, „Чернівецький” та „Черемиський”. Згідно з Програмою формування національної екологічної мережі на 2000–2015 роки загальна площа охоронних територій у Карпатському регіоні повинна збільшитись від 3% до 10% від площі усього регіону. Зокрема, IUCN у тісній співпраці з Міністерством охорони навколишнього природного середовища України та Національним екологічним центром України успішно реалізували проект “Підтримка розвитку Національної екологічної мережі України в рамках формування Всеєвропейської екологічної мережі”. Метою проекту був довгостроковий захист біорізноманіття в Україні шляхом врахування проблем збереження біота ландшафтного різноманіття при розробці економічної політики.

Природоохоронні об'єкти, а особливо міжнародні біосферні заповідники, можуть стати моделями, в яких діє концепція сталого розвитку — збалансованість соціальної, економічної та екологічної складових. Оскільки ці об'єкти призначені для збереження, раціонального використання та примноження національного культурного й природного різноманіття, вони водночас сприяють розвитку екологічно-дружніх видів бізнесу та господарювання. Як, наприклад, розвиток сталого туризму, що передбачає повний комплекс послуг при цілковитому збереженні природного багатства гір — адже саме ця краса є «товаром», який місцеві жителі пропонують численним туристам і отримують за це прибутки. Питання тільки у правильному підході та легальному оформленні такої діяльності, що дасть змогу розвивати співробітництво між сусідніми областями та країнами, використовувати фінансову підтримку з боку національних програм, міжнародних донорських організацій тощо.

Під час реалізації поодиноких проектів, які, звичайно ж, не могли вирішити екологічних, соціальних та економічних проблем в цілому, а особливо тих, які носять глобальний транскордонний характер, назріла необхідність для створення єдиного міжнародного документу, на виконання якого будуть спрямовані зусилля урядів усіх країн, міжнародних донорських організацій та неурядових організацій. Так, у 2001 році Україна першою вийшла з пропозицією створення Рамкової конвенції про охорону Карпат. Цю ідею підтримала UNEP, яка і до сьогодні відіграє ключову роль у підтримці впровадження Конвенції. З часу ініціювання Карпатської конвенції і до її підписання (2001–2003 роки) було проведено низку консультацій та експертних нарад щодо створення цього офіційного документу. З самого початку велику фінансову, організаційну, технічну та інформаційну підтримку надали уряди Італії, Ліхтенштейну, Австрії, а також UNEP і Альпійська конвенція. Мабуть, через таку ґрунтовну підтримку для підписання Карпатської конвенції знадобилося всього три роки — зазвичай подібна процедура забирає набагато більше.

Карпатська конвенція включає вимоги багатьох інших міжнародних документів: Конвенції про біорізноманіття, Всеєвропейської стратегії збереження біотичного та ландшафтного біорізноманіття, Програми збалансованого розвитку гірських регіонів, рішень Краківської конференції 1998 року «Зелений хребет Центральної та Східної Європи», Програми розвитку екомережі в Центральній та Східній Європі, Бернської та Ландшафтної конвенцій Ради Європи, конвенцій ЄЕК ООН, рішень Дунайсько-Карпатських саммітів, ініціатив WWF, IUCN, GEF/WB тощо.

ПРОЦЕС ПЕРЕХОДУ ВІД СЛІВ ДО ДІЙ

Як ми вже зрозуміли, Карпатська конвенція є складним міжнародним документом, що потребує розробки та прийняття ряду додаткових офіційних документів (як національних, так і міжнародних), має своєрідну процедуру вступу в дію і умови виконання. Тому не так легко говорити зараз про безпосереднє виконання Конвенції — без здійснення необхідних етапів підготовки до впровадження. У цьому

процесі основне завдання поставлене перед центральними органами виконавчої влади, а саме — перед урядами країн та міністерствами охорони навколишнього природного середовища у тісній співпраці з іншими міністерствами та відомствами. В Україні в цій сфері значну роль відіграє Міністерство закордонних справ, яке є Депозитарієм Конвенції. На підтримку Карпатської конвенції МЗС співпрацює з посольствами України у державах Карпатського регіону та з їх посольствами в Україні, з представництвами України в міжнародних організаціях, з урядами карпатських та інших європейських країн. Так, до процесу розвитку Конвенції окрім урядів країн Карпатського регіону залучені Уряди Італії, Ліхтенштейну, Австрії.

Однак важливо, щоб з самого початку активну участь у процесі розробки Конвенції брали самі “користувачі” конвенції. Мова іде про органи влади обласного та районного рівня, органи місцевого самоврядування, безпосередньо про жителів краю. Також неабияка надія покладена на місцеві громадські організації соціального, економічного та екологічного спрямування. Саме вони покликані бути інформаційним мостом між офіційними органами (і офіційними документами) та місцевими жителями. Це складне завдання, адже інформація повинна бути не тільки передана, але й адаптована до конкретних умов та ситуацій окремого регіону і викладена доступною прикладною мовою, без використання міжнародної термінології, характерної для офіційних документів. Важливим моментом є особисте зацікавлення місцевих жителів і їхня участь у процесі. Адже коли людина бачить свій внесок у загальну справу, вона стає більш ініціативною, ідейною і енергійною у вирішенні проблем. Крім того, критикувати і вимагати великих результатів, не докладаючи власних зусиль до їх досягнення, значно легше, аніж безпосередньо залучатись до діяльності, робити свій, хоч і незначний, внесок.

Обласні та районні органи влади, органи місцевого самоврядування можуть сприяти сталому екологічно-збалансованому розвитку, природоохоронним заходам та раціональному використанню природних регіонів у своїй місцевості.

Вже два роки існують обов’язкові для виконання Плани заходів з реалізації Карпатської конвенції на місцевому рівні. За їх безпосереднє виконання відповідають державні управління екології та природних ресурсів в областях, дирекції національних парків та наукові установи. Вони розробляють конкретні кроки впровадження

заходів і виділяють кошти на їх виконання. Обласні держуправління екології та природних ресурсів можуть отримати такі кошти з Державного фонду охорони навколишнього природного середовища України — шляхом тендерних процедур, і від міжнародних екологічних організацій — шляхом грантів.

Пріоритетні напрямки Плану заходів на місцевому рівні:

- підготовка матеріалів до Карпатського огляду стану навколишнього середовища;
- участь у роботі експертних груп Карпатської конвенції з визначення меж та опису Карпатського регіону;
- організація заходів з відтворення видів риб родини лососевих в гірських регіонах Буковини;
- вирощування рідкісних і цінних рослин для відтворення біорізноманіття Карпат в Чернівецькій області;
- проведення експериментальних досліджень у похідних лісах Карпатського біосферного заповідника (Закарпатська область) з метою розробки основ вибіркової системи ведення рубок;
- створення Карпатської мережі природно-заповідного фонду в рамках формування національної екомережі України (розширення територій наявних об'єктів та створення нових);
- забезпечення інтегрованого управління земельними ресурсами Карпатського регіону у Львівській області (на підставі Регіональної програми земельної реформи у Львівській області на 2001–2005 роки);
- впровадження заходів, передбачених Регіональною програмою захисту земель від водної ерозії та інших видів деградації земель в Чернівецькій області;
- впровадження інтегрованого управління водними ресурсами та річковими басейнами в Івано-Франківській області;
- створення регіональної гідрохімічної лабораторії;
- розробка заходів з управління гірським лісовим господарством в Чернівецькій, Львівській, Івано-Франківській та Закарпатській областях;
- обладнання екологічно-туристичних стежок з метою включення до туристичної мережі Польщі і Словаччини;
- аналіз світового досвіду та його адаптація місцевих умов, згідно з оцінкою допустимого туристичного та рекреаційного навантаження на гірські ліси Українських Карпат;
- участь представників наукових установ у розробці оцінки ризиків, впливу на навколишнє природне середовище, моніторингу стану довкілля у Карпатському регіоні;

- реконструкція “Музею природи” з адміністративно-лабораторними приміщеннями;

- завершення експозиції Музею екології гір та історії природокористування.

Наукові установи, лабораторії, дослідні та інформаційні центри, освітні заклади, які здійснюють науково-дослідний супровід Карпатської конвенції відіграють важливу роль в її впровадженні. Вони можуть працювати як над науковими дослідженнями, обґрунтуваннями доцільності реалізації проектів щодо виконання Конвенції, так і над підготовкою та підвищенням кваліфікації кадрів у зазначеній сфері.

Від того моменту, коли Карпатська конвенція була ініційована, її науковий супровід взяла на себе Європейська академія (EURAC) — міжнародний інноваційний науково-дослідний центр, заснований у 1992 році у м. Бользано, Італія. Він складається з дев’яти окремих інститутів, які працюють у сфері лінгвістики та права, самоуправління, сталого розвитку, культури та збереження традицій. EURAC є науковим секретаріатом Альпійської конвенції, ним здійснено велику кількість досліджень щодо збереження та сталого розвитку Альпійських гір, а тепер — вже й Карпатських. Академія виступила організатором численних експертних нарад, реалізувала низку програм та проектів щодо Карпатської конвенції. На сьогоднішній день вона працює над визначенням меж застосування Карпатської конвенції. Кожна країна підготувала і надіслала до Секретаріату та Європейської академії національні пропозиції щодо меж Конвенції. Зараз завданням EURAC є узагальнення інформації та обговорення остаточного варіанту меж на зустрічі експертів усіх країн.

Іншою міжнародною організацією, яка підтримує Карпатську конвенцію, є Регіональний екологічний центр (REC), що розташований у Будапешті, Угорщина. Як і EURAC, Регіональний екологічний центр здійснює юридичну підтримку Конвенції, проводить проекти із активним залученням міжнародних та національних громадських екологічних організацій. EURAC і REC у тісній співпраці з Міжнародним благодійним фондом “Екологія. Право. Людина” (Львів) успішно реалізували проект “Оцінка національних, політичних, правових інституційних основ, що стосуються Карпатської конвенції”.

В Україні науковими установами, які займаються питаннями збереження та відновлення Карпат, є Національна академія наук

України, Інститут біології, Києво-Могилянська академія, Інститут екології Карпат тощо. Вчені з цих та інших закладів видали ряд праць, присвячених карпатській тематиці. Вони продовжують активно працювати, беруть участь у міжнародних проектах, спрямованих на реалізацію Конвенції. На місцевому рівні наукові дослідження з питань Конвенції здійснюють відповідні відділи у національних природних парках, заказниках, біосферних резерватах і регіональних ландшафтних парках.

Основну освітню та дослідницьку функцію щодо Конвенції можна умовно доручити чотирьом національним університетам у Карпатських областях України:

- Львівському національному університету ім. Івана Франка;
- Чернівецькому національному університету ім. Юрія Федьковича;
- Ужгородському національному університету;
- Прикарпатському національному університету ім. Василя Стефаника.

Фахівці з окресленої тематики готуються здебільшого на географічних та біологічних факультетах університетів. Так, у Львівському національному університеті ім. Франка на географічному факультеті діє кафедра Рационального використання природних ресурсів та охорони природи. Це досить молода кафедра, перший випуск якої відбувся у 2003 році. Вона готує фахівців з менеджменту природоохоронної сфери, що протягом навчання слухають не тільки географічні, екологічні та природоохоронні курси, а й економічні та основ менеджменту. Студенти можуть на практиці застосувати отримані знання, проходячи дослідницькі та виробничі практики у природоохоронних установах та на природоохоронних об'єктах, зокрема, в національних природних парках України та сусідніх країн Карпатського регіону.

На місцевому рівні велике значення в освітній сфері відіграють школи, позашкільні екологічні заклади, театри тощо. Адже екологічну обізнаність та любов до рідного краю і традицій дітям потрібно прививати змалечку. Пізніше це відобразиться у дбайливому ставленні до природних ресурсів та збалансованому господарюванні. Крім того, діти виховують батьків, які мусять відповідати на нескінченні дитячі запитання.

У процесі переходу Конвенції «від слів до дій» активну участь беруть громадські екологічні організації різного рівня: міжнародні (в тому числі й донорські), регіональні, національні та місцеві. Окремо можна виділити громадські організації, що діють при місцевих

природоохоронних об'єктах. Оцінювати рівень важливості чи пріоритетності цих організацій недоцільно, адже кожна з них виконує своєрідні функції і робить свій внесок у загальну справу, тим більше, що поле для діяльності надзвичайно широке. Звичайно, місцеві громадські організації повинні бути найактивнішими, оскільки Карпатська конвенція стосується насамперед їхньої регіону. Крім того, хто може знати про проблеми регіону і шляхи їх вирішення краще, ніж місцеві жителі. Завданням цих організацій є також інформувати населення про процес впровадження Конвенції, залучати мешканців регіону до реалізації природоохоронних заходів, проводити громадські слухання щодо вирішення конкретних проблем, прислуховуватись та узагальнювати ідеї/пропозиції місцевих жителів.

КОНВЕНЦІЯ ПОЧИНАЄ ДІЯТИ

Карпатська конвенція має таку саму процедуру вступу в дію та її припинення, як і інші міжнародні конвенції. Нагадаємо, що вона була підписана 22 травня 2003 року, спочатку шістьма країнами: Румунією, Угорщиною, Чехією, Сербією та Чорногорією, Словаччиною, Україною. Наприкінці 2003 року до них приєдналась і Польща. Після підписання Конвенції країни на національному рівні повинні ратифікувати її (в Україні — це Закон України) та надіслати ратифікаційний лист про приєднання до Депозитарію. Для того щоб Конвенція вступила в силу, потрібна її ратифікація на національному рівні більшою частиною країн, у даному випадку — чотирма. Згідно з процедурою, Конвенція вступає в силу на 90-й день після отримання ратифікаційної грамоти від четвертої країни. Датою вступу в дію вважається дата, коли Депозитарій отримав четвертий ратифікаційний лист.

Країна	Підписання	Ратифікація	Національний інструмент
Республіка			
Чехія	22 травня 2003	13 червня 2005	26 липня 2005
Угорщина	22 травня 2003	21 травня 2004	6 жовтня 2005

Польща	25 листопада 2003	21 березня 2006	19 червня 2006
Румунія	22 травня 2003	13 жовтня 2006	
Сербія та Чорногорія		22 травня 2003	
Республіка Словаччина		22 травня 2003	3 березня 2004
	11 травня 2004		
Україна	22 травня 2003	7 квітня 2004	11 травня 2004

Четвертою країною стала Угорщина, відправивши ратифікаційний лист у жовтні 2005 року. Таким чином, 4 січня 2006 року Карпатська конвенція вступила в силу. Згодом Конвенцію ратифікували Польща (19 червня 2006 року) і Румунія (13 жовтня 2006 року).

Будь-які зміни та доповнення до Конвенції надсилаються всім країнам через Секретаріат конвенції за шість місяців до початку сесії (конференції Сторін) Конвенції, під час якої ці зміни обговорюються та приймаються (чи не приймаються).

Подібна процедура розроблена і для вступу в силу Протоколів до Конвенції. Стороною Протоколу може стати тільки Сторона Конвенції. Протоколи розробляються усіма країнами і надсилаються їм через Секретаріат також не пізніше шести місяців до початку роботи конференції. Протоколи можуть підписуватись і на інших міжнародних конференціях.

На сьогоднішній день розроблено проект Протоколу з біологічного та ландшафтного різноманіття (Міністерством охорони навколишнього природного середовища України). Він узгоджений із зацікавленими центральними органами виконавчої влади, науковими установами та громадськими організаціями, перекладений на англійську мову і надісланий до Тимчасового секретаріату Конвенції. Ще один Протокол, зі сталого розвитку туризму, розробляється міжнародною громадською організацією CEEWEB.

*(Докладну інформацію про Першу конференцію Сторін Конвенції та її офіційні документи можна знайти за адресою:
<https://www.carpathianconvention.org>)*

ТАМАРА МАЛЬКОВА,
МІЖНАРОДНИЙ БЛАГОДІЙНИЙ
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЦЕНТР „ЗЕЛЕНЕ ДОСЬЄ”.

СПІВПРАЦЯ: ЩО ТРЕБА І ЧОГО НЕ ТРЕБА РОБИТИ

(За результатами Міжнародного круглого столу “Наявні успіхи та наступні кроки у розвитку співпраці на шляху до впровадження Карпатської конвенції”, який відбувся 13 липня 2006 року в с. Шешори Косівського р-ну Івано-Франківської області за підтримки UNEP-ROE)

Протягом трьох років під час Міжнародного фестивалю етнічної музики та лендарту „Шешори” проводилися зустрічі, на яких представники екологічних громадських організацій України та інших країн, музиканти й художники, держслужбовці різного рівня, сільські жителі та журналісти обговорювали разом потреби й можливості впровадження Карпатської конвенції на місцевому рівні. Їхні думки та рекомендації поширювалися потім через засоби масової інформації й міжнародні інформаційні мережі.

Наразі в різних країнах вже створені й працюють програми на підтримку Карпатської конвенції. «Ми прагнемо вчитися в колег, — говорять учасники круглого столу, — обмінюватися інформацією про поточну діяльність та досвідом, який вже існує в різних країнах. Ми хочемо створити умови для подальшої співпраці між проектами та програмами на підтримку Карпатської конвенції, демонструвати реальні досягнення, пропагувати Карпатську конвенцію як приклад для наслідування іншими гірськими регіонами світу».

Остання зустріч у Шешорах показала, що проекти, які здійснюються заради сталого розвитку Карпат різними організаціями, погано пов’язані між собою. Оскільки між ними немає інформаційного зв’язку, виконавці одного проекту часто просто не знають про

існування інших, що призводить до дублювання діяльності та нераціонального використання ресурсів. Не надходить інформація і до місцевих органів влади чи управлінь екології. На жаль, поки не існує такого інформаційного ресурсу, де були б зібрані всі відомості про діяльність національних та міжнародних організацій в регіоні, адже проекти підтримуються різними структурами та програмами різних країн. Не існує такої бази даних і в Секретаріаті Карпатської конвенції.

Завдання презентованих на зустрічі в Шешорах проектів дуже різні: є дослідження, які стосуються ситуації в Карпатах в цілому — теоретично-наукові розробки, а є прикладні, дуже практичні проекти. Очевидно, що між ними мають бути інформаційні містки. Кілька програм працює саме над створенням системи комунікацій, але вони стикаються з проблемою зв'язку: не скрізь є доступ до електронної пошти, тому доводиться користуватися звичайною поштою, що працює набагато повільніше; бібліотеки, які планувалося використовувати як інформаційні осередки, не користуються популярністю в населення; регіональні інформаційні центри, про які говориться вже три роки, так і не запрацювали. Крім того, потенційні нібито зацікавлені сторони поки що не виявляють активного інтересу до співпраці — рекомендації попередніх зустрічей, які відбувалися під час фестивалю в Шешорах, багато в чому залишилися невиконаними. Втім, виявлено нагальні потреби і окреслено шляхи до співпраці (деякі з них перераховані нижче), — і це має дати поштовх на шляху до майбутніх успіхів.

СПІВПРАЦЯ КАРПАТСЬКИХ ПРОЕКТІВ — ЧОГО НЕ ВАРТО РОБИТИ:

- замикатися у власному проекті;
- розраховувати тільки на власні сили;
- приховувати інформацію про свою діяльність;
- розраховувати на негайне розуміння і взаємодію всіх зацікавлених сторін;
- використовувати тільки один канал зв'язку;

- сподіватися, що місцеві громади одразу відгукнуться на результати проекту і почнуть їх втілювати в життя;
- сподіватися на швидку підтримку владних структур;
- розраховувати на особливу увагу журналістів до проекту;
- очікувати швидкої зміни в ставленні населення до проектів зі сталого розвитку.

СПІВПРАЦЯ КАРПАТСЬКИХ ПРОЕКТІВ — ЩО ВАРТО РОБИТИ:

- якнайактивніше поширювати інформацію про свої проекти;
- використовувати різні канали інформування (преса, електронна пошта, Інтернет, звичайна пошта, бібліотеки, інформаційні центри тощо);
- вдосконалювати систему інформування на всіх рівнях;
- організувати зустрічі в реальному часі між різними проектами;
- встановлювати особисті контакти з різними людьми, які потенційно можуть бути зацікавлені у співпраці;
- збирати бази даних про поточну діяльність і успіхи;
- розповідати про успіхи і ділитися проблемами;
- лобювати офіційні екологічні структури з метою створення доступних інформаційних ресурсів;
- проводити просвітницьку роботу з представниками органів влади всіх рівнів щодо підтримки карпатських проектів і поширення інформації про них у регіонах;
- підтримувати розвиток сталого, екологічно свідомого туризму у співпраці між окремими проектами;
- підтримувати зв'язки зі співробітниками заповідних територій (природних парків, заповідників), які мають стати осередками просвітницької та інформаційної діяльності;
- враховувати при розробці та здійсненні проектів потребу постійної копійки просвітницької роботи з населенням;
- набратися терпіння.

КАРПАТСЬКІ ПРОЕКТИ В КОНТЕКСТІ УКРАЇНИ

1. Карпатський екологічний огляд (КЕО)

КЕО розробляється UNEP DEWA GRID і частково фінансується Карпатським Проектом ЄС. Він має стати базовим документом, який, в свою чергу, спиратиметься на дані наукових досліджень, — над ним працюють робочі групи, до складу яких входять вчені з усіх карпатських країн. Публікацію доповіді за проектом очікують у червні 2007 року.

2. Парасольковий проект

Цей проект розробляється UNEP у співпраці з Міністерством екології та територій Італії, Європейською Академією та Регіональним Екологічним Центром з метою створення наукового підґрунтя для процесу прийняття рішень, а також задля посилення ролі усіх зацікавлених сторін у реалізації Карпатської конвенції. Нижче наведені основні складові проекту.

Огляд політики, законодавчої та інституційної баз кожної країни щодо того, як вони сприяють впровадженню принципів, закладених у Карпатській конвенції. Результати проведеного аналізу використовуватимуться донорськими організаціями як інструмент визначення стратегічних напрямків фінансування проектів, пов'язаних з Конвенцією, а також слугуватимуть своєрідним орієнтиром для країн у процесі узгодження політик, законодавчих та інституційних баз з вимогами, викладеними у Конвенції.

Підготовка посібника з питань Карпатської конвенції для місцевих органів влади у карпатських країнах. У ньому розглядатиметься явище взаємопосилення Карпатської конвенції та інших міжнародних угод у природоохоронній сфері, а також пояснюватимуться окремі статті Конвенції, наводитимуться приклади її впровадження, також застосування Альпійської конвенції.

Підготовка регіональної доповіді, що базуватиметься на висновках національних оглядів та визначатиме пріоритети у процесі впровадження Карпатської конвенції. Доповідь міститиме вичерпні рекомен-

дації, які допоможуть донорам, урядам та громадським організаціям раціоналізувати свої зусилля щодо впровадження Конвенції. Вона має стати інструментом для планування інвестицій у сталий розвиток Карпат. Доповідь, яку готуватимуть експерти REC та EURAC, буде опубліковано англійською мовою та розповсюджено серед представників урядів, міжнародних інституцій, донорів, неурядових організацій та місцевих органів влади.

Організація семінарів для представників місцевих органів влади у кожній з країн–Сторін Конвенції (національними мовами). Семінари базуватимуться на названому вище посібнику і розглядатимуть специфічні законодавчі аспекти, пов'язані з Карпатською Конвенцією. EURAC та REC, які розроблять навчальні матеріали, проведуть семінари разом з національними експертами.

Додаткова інформація:

<http://www.rec.org/REC/Programs/EnvironmentalLaw/carpathian/>

3. Розвиток Карпатської екологічної мережі

Мета проекту — створення транскордонної екологічної мережі, що пов'язуватиме між собою окремі території задля збереження біорізноманіття. Проект реалізується Фондом «Вагенінген Інтернешнл» (Нідерланди), Карпатською екорегіональною ініціативою, WWF (Дунайсько-Карпатська програма, Австрія), «Біо-консульт» (Данія) та Інститутом прикладної екології (Словаччина). Його партнерами є також Alterra (Нідерланди), ECNC (Нідерланди), Orbicon (Данія) та Тимчасовий Секретаріат Карпатської Конвенції. «Вагенінген Інтернешнл» відповідає за виконання проекту в цілому, Карпатська екорегіональна ініціатива координує виконання проекту на місцевому рівні. Фінансова підтримка — уряд Нідерландів за програмою *BBI-Matra*. На вимогу уряду Нідерландів основна увага приділятиметься країнам, що не є членами ЄС: Україні, Румунії та Сербії. Проект, тривалість якого три роки, розпочався у квітні 2006 року.

Додаткова інформація:

(guttova@change.net.sk — локальний програмний менеджер Анна Гуттова.

4. Збереження лісів особливої цінності

Проект, повна назва якого “Адаптація та впровадження методології ідентифікації високо цінних для збереження лісів (HCVF) в Україні”, впроваджується Дунайсько-Карпатською програмою WWF за фінансової підтримки компанії ІКЕА. Термін реалізації: 2006–2008 роки.

Цілями проекту є адаптація, апробація та впровадження в Україні світової методології ідентифікації лісів особливої цінності як зручного інструменту для лісової сертифікації, землекористування, охорони та відновлення довкілля, а також публікація та розповсюдження серед зацікавлених сторін адаптованої версії методології.

Додаткова інформація: ostankevych@hotmail.com — Оксана Станкевич.

5. Посилення участі громадськості у процесі імплементації Карпатської Конвенції

Метою проекту є надання підтримки місцевим громадам — щоб їхні пріоритети було враховано у офіційних рішеннях щодо впровадження Карпатської Конвенції.

Координує проект ANPED (Північний альянс за сталий розвиток). Впродовж останніх років ANPED разом з партнерами провів низку консультацій та круглих столів в усіх країнах Карпатського регіону, які дали змогу визначити пріоритети та побоювання різних прошарків населення Карпатського регіону. Вироблені протягом цих зустрічей рекомендації складають частину внеску ANPED до процесу імплементації Карпатської конвенції.

Організації-координатори проводили дослідження задля визначення рівня обізнаності населення про Конвенцію, лобіювали її ратифікацію, стимулювали здійснення заходів, спрямованих на виконання Конвенції, а також встановлювали партнерські зв'язки з офіційними виконавчими органами Конвенції. Один з проектів ANPED також досліджує взаємозв'язок культурної спадщини Карпат з управлінням природними ресурсами та сталим розвитком регіону.

Додаткова інформація: www.anped.org

6. Гірське партнерство

Ініціатива «Міжнародне партнерство за сталий розвиток гірських регіонів» започаткована на Всесвітньому самміті з питань сталого розвитку (Йоганнесбург, ПАР) Продовольчою та сільськогосподарською організацією ООН, Екологічною Програмою ООН та урядом Швейцарії. Проект займається специфічними проблемами, як-то політика і законодавство, стале існування, управління водними ресурсами, наукові дослідження, гендерні питання, освіта, стале сільське господарство та розвиток сільських територій у горах. Географія проекту є дуже широкою: Анди, Центральна Америка та Кариби, Середня Азія, Східна Африка, Європа та Гімалаї. Секретаріат Гірського партнерства базується у штаб-квартирі Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН у Римі.

Успішна співпраця між Тимчасовим секретаріатом Карпатської конвенції і Продовольчою та сільськогосподарською організацією ООН, зокрема, її проектом «Стале сільське господарство та сільський розвиток у горах», допомогли виявити сильні та слабкі сторони реалізації проекту у Карпатах, а також виробити рекомендації щодо його подальшого розвитку в регіоні.

Додаткова інформація:

http://mountains.unep.ch/mtn/intl_partnership.html

7. Практичні приклади сталого сільського господарства

Повна назва — «Запровадження природоохоронних засад агрокультури на Косівщині для сталого розвитку регіону»). Це локальний проект SEPS за фінансування DEFRA, який був впроваджений Національним природним парком «Гуцульщина» (м. Косів Івано-Франківської області).

З метою зменшення антропогенного навантаження на природні ландшафти у ході проекту розроблено програму і запроваджено заходи щодо масового культивування лікарських рослин, ягід, грибів, вирощування новорічних ялинок, відтворення та розведення аборигенних видів і порід свійських тварин. Культивування лікарських рослин і ягід сприятиме збереженню природних екосистем, в тому числі, окремих видів, які знаходяться під загрозою зникнення, збереженню та відтворенню біорозмаїття, виробленню необхідної кількості екологічно чистої продукції для потреб рекреаційної галузі та

місцевого населення, підвищенню продуктивності і прибутковості сільськогосподарських угідь, особливо в гірській місцевості, зниженню рівня безробіття, покращенню якості життя горян тощо.

Додаткова інформація: park@email.su

8. Збереження унікального біологічного різноманіття та зменшення негативного впливу на навколишнє природне середовище регіону Українських Карпат

25 травня 2004 року Мінприроди України та UNDP підписали Меморандум про взаєморозуміння щодо співпраці в галузі сталого розвитку, охорони навколишнього природного середовища і енергозбереження. Для виконання Меморандуму GEF було підготовлено та схвалено проектну пропозицію “Збереження унікального біологічного різноманіття та зменшення негативного впливу на навколишнє природне середовище регіону Українських Карпат”. Її мета — збереження біорізноманіття Карпат шляхом удосконалення методів ведення лісового господарства регіону, підвищення його екологічної ефективності через застосування ландшафтно-водозбірного принципу і сталого використання природних ресурсів. Проект передбачає широку підтримку національних і регіональних програм лісового та сільського господарств, які мають подібне спрямування. На місцевому рівні проектом передбачено підтримку діяльності обласних управлінь та підприємств лісового господарства, органів управління територіями і об’єктами Природно-заповідного фонду, місцевих громад. Виконання завдань проекту забезпечуватиме комплексний підхід, а саме — поєднання традиційних способів господарювання та управління заповідними територіями з інноваційними, більш ефективними механізмами збереження біорізноманіття на територіях експлуатаційного призначення. Розроблені в ході проекту рекомендації щодо формування національної політики лісового господарства відповідатимуть принципам ринкової економіки, відкритості органів державної влади, сталого розвитку та вимогам Конвенції про біологічне різноманіття, Карпатської та Орхуської конвенцій, Стороною яких є Україна.

Додаткова інформація:

<http://www.undp.org.ua/?page=projects&&projects=29>

9. Центрально-європейська ініціатива

Проект підтримує заходи в рамках Карпатської конвенції, спрямовані на розвиток екологічно чистого транспорту.

10. EU INTERREG ІІВ CADSES Карпатський проект

Проект надає наукову та фінансову підтримку Робочій програмі Карпатської конвенції, що діє впродовж 2005–2008 років.

11. «Карпатська нагода»

Екорегіональна ініціатива, покликана сприяти створенню та збереженню робочих місць та підприємств у Карпатах (запропонована WWF).

НАВІЩО КОНВЕНЦІЯ МЕШКАНЦЯМ КАРПАТ?

За два тижні до круглого столу в селі Шешори у регіоні сталося стихійне лихо. Лагідні влітку гірські потічки раптово перетворилися на грізні потоки, які за дві години зруйнували близько 200 мостів, чимало житлових та господарських будівель, забрали машини й худобу — все, що будувалося й наживалося десятиріччями. Загальна сума збитків у Косівському районі досягла десяти мільйонів доларів.

Подібне часто трапляється в горах. Проте під час круглого столу місцеві жителі разом з фахівцями-екологами спробували розібратися, що саме спричинило стихійне лихо. Серед основних причин ними, по-перше, була названа зміна структури лісів — нераціональне вирубування та лісокористування призвело до послаблення традиційної захисної функції лісу. По-друге — невикористання старих методів захисту річок та неефективність наявних захисних систем. По-третє — купи сміття по берегах і в воді, які в кілька разів посилили руйнівну силу стихії. Всі ці причини безпосередньо пов'язані зі змістом Карпатської конвенції, яка направлена на вирішення подібних проблем і гармонійний розвиток регіону.

У повсякденному житті мешканці Карпатських гір поки постійно стикаються з численними проблемами, пов'язаними як з природними умовами, так із соціально-економічними, які також дуже часто є наслідком стану навколишнього природного середовища. Ось приблизний перелік таких негараздів, відомих всім гірським жителям.

ПРИРОДНІ ПРОБЛЕМИ

Весна

Повені, паводки, які обривають береги річок, потічків, призводять до ерозії ґрунтів та зсувів. Раптове збільшення кількості води у річках та потічках вимиває русла, річки розливаються на сільськогосподарські угіддя, несучи із собою каміння та повалені дерева. Таким чином сільськогосподарські угіддя знищуються як мінімум на два-три роки (доки господарі повністю не очистять землі від каміння). Повені завдають шкоди і господарству місцевих жителів: руйнують будинки, господарчі будівлі, винищують свійських тварин.

Крім того, руйнуються дороги, мости та кладки через річки, які й так не легко будувати та обслуговувати. Після значних повеней віддалені високогірні хатки та цілі поселення «відрізаються» від цивілізації.

Літо

Сильні дощі, шквали, град, грім, блискавки знищують сільськогосподарські культури та свійських тварин, унеможливають ведення традиційного господарювання, наприклад сінокосіння. Вони також руйнують гірські дороги, розмивають їх, що, в свою чергу перешкоджає господарю звозити з верхів до низу заготовлене сіно.

Водночас, у жаркі літні періоди трава на полонинах та у верхів'ї гір «загорає», тобто висихає, втрачає соковитість, і відповідно його кількість зменшується, а наступні роки урожай зменшується через значну втрату (висихання) насіння.

Масове вирубування (здебільшого браконьєрське) лісів руйнує лісовий покрив та знищує природній баланс лісів. Вирубані території сприяють паводкам, «гола» територія менш стійка до буревіїв, вітровалів, крім того, руйнується баланс життєдіяльності господарів лісу — тварин та комах. Масовий вивіз деревини руйнує гірські дороги — потужними транспортними засобами вибиваються глибокі

ями (небезпечні над обривами), і в решті решт дороги стають не придатними до використання.

Завдання шкоди тваринному господарству звірами-хижаками — вони нападають на полонинах на овець, коз та корів.

Браконьєрський відстріл тварин, в тому числі занесених до Червоної книги України.

Браконьєрське виловлювання та вибивання током риби у гірських річках, особливо цінного виду — форелі.

Масове збирання лісових плодів: чорниць, ожини, малини, брусниці, а також грибів.

Осінь

Надмірне зволоження гірських територій та затяжні дощі перешкоджають збору урожаю (овочі, фрукти) та призводять до гниття незібраної с/г продукції через невисихання ґрунтів (кореневі плоди: картопля, буряк, морква, цибуля, часник).

Зима

Масове вирубування молодих ялинок та смерічок перед святковими днями.

В період затяжних зим та значної кількості снігових опадів — ізолюються віддалені поселення (заметені дороги, пошкодження ліній електропередач тощо).

Свійські тварини у віддалених поселеннях потерпають від нападу голодних диких звірів, яким важко виживати та знаходити їжу у затяжні зими.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ, КУЛЬТУРНІ ПРОБЛЕМИ

Відсутність робочих місць, високий рівень безробіття, низькооплачувана праця призводять до масового виїзду на заробітки за кордон працездатного населення віком від 18 до 55 років, зокрема до міграції значної кількості молоді за кордон (переважно неосвіченої або з середньою освітою) на чорнові роботи. Це негативно відбивається на місцевій економіці, веденні особистого господарства, а також призводить до руйнування шлюбів, недостатнього догляду за дітьми (в основному дітей виховують дідуся і бабуся).

Решта місцевого населення, що залишається у неперспективних селах, від браку коштів та наявності робочих місць деградує — зростає кількість наркозалежних та хворих на алкоголізм. Відчувається гостра потреба у звичайних робітниках, яких можна найняти на сільсько-господарські роботи.

Проблеми із транспортним забезпеченням — весь транспорт почав працювати тільки на багатих людей, для звичайного господаря дуже складно по-перше віднайти, по-друге оплатити транспортний засіб для сільськогосподарських робіт. Не працює загальна транспортна система, відсутня інфраструктура, останніми роками постійно збільшується вартість оренди транспорту та бензину у періоди збору врожаю.

Місцеве сільське господарство є не прибутковим, а навпаки — збитковим. Традиційній с/г продукції складають потужну конкуренцію дешеві продукти, імпортовані з-за кордону. Натомість занепадає вирощування місцевої продукції (екологічно чистої!). Селянам не вигідно обробляти землю, вести сільське господарство, вирощувати худобу, оскільки немає ринків збуту для їхньої продукції — м'яса, молока, яєць, овочів і фруктів. А якщо й купують, то за мізерні ціни, в той час як вирощування потребує значних фінансових вкладень. Іншою проблемою є те, що коли місцевий житель хоче самостійно продати власноручно вирощену продукцію, він стикається з жорстким витісненням із ринку посередниками (перекупниками). Єдиний вихід: майже задарма продати перекупникам продукцію. Зацікавлення та сприяння з боку влади щодо сільського господарства відсутня.

Масовий відтік освіченої та талановитої молоді у міста, де легше знайти роботу та здобути освіту.

Низький рівень освіченості (досі!) серед людей, що живуть у віддалених гірських поселеннях;

Молодь, яка шукає сучасні способи заробітку, не хоче продовжувати традиційне господарювання, що споконвіку було основним заняттям їхніх дідів та прадідів: вівчарство, землеробство, скотарство, виготовлення традиційних виробів з дерева, шкіри, вовни тощо. Цим самим втрачаючи навички та знання традиційного господарювання та побуту.

Мала обізнаність та низькі прояви зацікавлення молодих людей до власної культури, історії та побуту корінних етнічних груп, нащадками яких вони є. Втрачається увага молоді до культурних традицій, святкувань та обрядів; все рідше молоді люди ототожнюють себе з

представниками великих етнічних груп, відомих на цілий світ багатою культурною спадщиною та традиціями.

Значна кількість названих місцевими жителями проблем, наведених у цьому списку, спричинена недбалим ставленням до навколишнього середовища, а також неврахуванням засад сталого розвитку при розробці господарської політики. Власне для того, щоб вирішити їх, надати горянам правові інструменти для створення умов благополучного життя та гармонійного розвитку й була створена Карпатська конвенція. Однак впровадження цього документу в життя неможливе без усвідомлення його ролі самими мешканцями Карпат. А для цього дуже важливо постійно розтлумачувати офіційну мову й сенс Карпатської конвенції доступною мовою прикладів з реального життя.